

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Ефективність навчання будь-якої мови досягається, головним чином, через застосування методик, що забезпечують створення умов, які дозволяють розкрити творчий потенціал тих, хто вивчає мову.

Навчання мови ділового спілкування передбачає, насамперед, засвоєння студентами спеціалізованої (нормативної) лексики. Дана особливість навчання ділової англійської мови передбачає необхідність застосування методик, які б сприяли максимальному розкриттю *творчого потенціалу* студентів, про що зазначалось у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників [6; 7; 8].

Однак, рекомендації, що наводяться в їхній роботах здебільшого репрезентують переліки груп вправ, ніж систему взаємопов'язаних елементів, яка б давала уяву про системну модель, на базі якої можливо було б розробити таку систему вправ для навчання ділової мови. Крім того, навчання мови ділового спілкування не пов'язує із опрацюванням студентами саме нормативних документів, хоча і вважають за необхідне засвоєння студентами нормативної лексики.

Метою цієї статті є обґрунтування ефективного механізму для створення системи вправ шляхом розробки моделі навчання з визначенням структури взаємопов'язаних елементів.

Реалізація поставленої мети спирається на *робочу гіпотезу*, яка передбачає застосування таких високо мотивуючих засобів як рольові/ділові ігри та розробка навчальних проектів, що уможливило надання, з одного боку, автономії студентам, а з іншого, можливості самостійно-творчого виконання ними навчального проекту, що пробуджує їхній інтерес до певного виду економічної діяльності.

Для підтвердження висунутої гіпотези розроблена модель навчання ділової англійської мови з урахуванням рівня автономії студентів економічних спеціальностей. Під *моделлю* розуміється зразок певного об'єкта, процесу чи явища, відтворений у зменшеному чи збільшеному вигляді, який використовується як його заміник [1]. Основною ознакою запропонованої моделі є системно представлений процес навчання, орієнтований на формування та розвиток *умінь автономно-творчої навчальної діяльності* студентів через навчальне проектування [4]. При цьому на підготовчому етапі (перший семестр) студентами розробляється навчальний проект, який за змістом не є професійно орієнтованим а на основному етапі (другий семестр) – професійно орієнтованим [2; 3; 5]. Отже, навчання ділової англійської мови з урахуванням рівня автономії студентів економічних спеціальностей за запропонованою методикою має *на меті залучення* тих, хто вивчає мову, до *автономно-творчого процесу* через розробку навчального проекту з професійно орієнтованим змістом шляхом формування в них *стійкої мотивації внутрішнього механізму діяльності* та реалізації такої діяльності.

Модель організації процесу навчання ділової АМ представлена у вигляді структурованої інформації, яка характеризується набором певних завдань, що забезпечують необхідність виконання процедур (дій) та послідовність їх реалізації. Така модель у загальному вигляді для вищих навчальних закладів економічного профілю має враховувати:

- 1) завдання, які вирішуються в процесі навчання;
  - 2) інформаційні зв'язки між елементами системи навчання (СН);
  - 3) послідовність вирішення завдань у СН;
  - 4) вхідну інформацію, яка необхідна для вирішення завдань, та вихідну інформацію, яка є результатом засвоєння навчального матеріалу;
  - 5) процедури вирішення завдань;
  - 6) засоби та способи реалізації передбачених завдань.
- Кожна з наведених характеристик СН має такий зміст:
- завдання є сукупністю дій, що виконуються у певній логічній послідовності та визначають процес формування інформації СН;
  - інформаційні зв'язки між елементами СН забезпечують послідовність надходження інформації до елементів системи та єдиною інформаційною мережу руху інформації у межах регламенту часу, відведеного на навчання;
  - послідовність вирішення завдань забезпечує ефективність оволодіння інформацією за рахунок деталізації загальної інформації до рівня практичного застосування студентами при розробці певного навчального проекту;
  - вхідна інформація є інформацією, що надходить до СН з визначених джерел певного обсягу на зручному або доступному носії;
  - процедури вирішення завдань є сукупністю послідовних дій, спрямованих на обробку та засвоєння інформації у межах одного завдання. Засвоєння інформації відбувається шляхом виконання групи вправ, розроблених для даного етапу навчання;
  - засоби та способи реалізації передбачених завдань уможливають реалізацію принципу автономії та забезпечують засвоєння інформації в процесі ділової гри.

Структура моделі СН складається з таких елементів:

- інформаційного;
- завдань;
- процедур (дій).

Розглянемо зміст кожного елемента окремо.

Інформаційний елемент містить інформацію, виділену за спільністю завдань, що виконуються. Він представляє перелік інформаційно-тематичних блоків (ІТБ), визначає зв'язки між ними та надає змогу встановити межі СН та зв'язки з зовнішніми системами, а, також, встановлює організаційну структуру СН.

Елемент "*завдання*" представляють собою сукупність процедур (дій) вирішення завдань, що виконуються у певній логічній послідовності та визначають процес формування інформації. Цей елемент відображує перелік завдань, послідовність їх виконання та визначає склад вхідної інформації по кожному завданню а, також, види представлення інформації. Перелік завдань разом з тематичними блоками забезпечує розробку раціональної організаційної структури процесу навчання.

Елемент "*процедури*" відображає сукупність дій студентів з обробки інформації, яка представлена групами вправ для виконання ними однієї чи декількох завдань. Групи вправ відповідно до визначених процедур є складовими моделі і наводяться далі. Процедури забезпечують формування вимог до завдань та до вправ, визначають час їх виконання і містять вихідну інформацію для розробки графіку навчання та робочих програм.

Інформаційний елемент репрезентується такими інформаційно-тематичними блоками:

- 1) міжнародна система класифікації та кодування;
- 2) види економічної діяльності: продукція та послуги;
- 3) виробництво продукції та надання послуг;
- 4) організаційна структура та ресурси підприємства.

Відбір наведеного змісту зумовлюється тим, що в основу навчання ділової АМ з урахуванням принципу автономії покладено оптимально необхідний алгоритм дій у проведенні ділових ігор та навчального проектування, який є достатнім для того, щоб створити уяву про цикл виробництва продукції або надання послуг.

З урахуванням викладеного представимо фрагмент *моделі організації процесу навчання* як він подається у табличному варіанті для навчання студентів економічного напрямку для третього інформаційно-тематичного блоку (ІТБ)

"Виробництво продукції та надання послуг".

Обсяг інформаційно-тематичних блоків може змінюватись в залежності від часу, відведеного на їх опрацювання (у разі обмеженості часу навчання), а зміст може варіюватись у межах визначеної тематики. Кожний з тематичних блоків має завдання для опрацювання студентами, що враховують формування та розвиток навичок та вдосконалення вмінь інтегрованих видів мовленнєвої діяльності, необхідних для забезпечення формування в них мотивації внутрішнього механізму діяльності та здатності до реалізації такої автономно-творчої діяльності через *рецепцію, інтеракцію та продукцію*. Також наводяться процедури, що забезпечують реалізацію поставлених завдань та кількість витрат в годинах аудиторного часу на опрацювання наведених тематичних блоків. Для наочності представимо модель у графічному вигляді на рис. 1.

Таблиця

Фрагмент моделі організації навчального процесу для навчання ділової англійської мови для ІТБ 3

Назва інформаційно-тематичного блоку	Завдання до інформаційно-тематичних блоків	Процедури вирішення завдань	Ауд. годин
<p>3 Виробництво продукції або надання послуг</p> <p><i>Мета:</i> засвоєння нормативної лексики у міжнародній системі класифікації та кодування (МСКК) виробництва продукції та надання послуг відповідно стандартам</p>	<p>3.1 <i>Ознайомитись</i> з існуючими формами власності та переліком необхідних дій для того, щоб почати бізнес</p> <p><i>Мета:</i> досягти <i>сприймання</i> через мовленнєву діяльність оптимально необхідної інформації тематичного блоку</p> <p>3.2 <i>Засвоїти</i> базову термінологію джерел МСКК тематичного блоку</p> <p><i>Мета:</i> набути навичок застосування засвоєної термінології щодо певної форми власності через <i>інтерацію</i></p> <p>3.3 <i>Продукувати</i> засвоєну інформацію в усній та письмовій формах при визначенні форм власності та необхідних дій для того, щоб почати свій бізнес</p> <p><i>Мета:</i> розвинути вміння застосовувати термінологію МСКК через опанування мовленнєвими діями і діяльністю в межах тематичного блоку, що вивчається</p>	<p>Формування навичок та вмінь читання та аудіювання з метою одержання певної інформації для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пошуку визначень термінів за допомогою глосаріїв - виконання завдань для перевірки розуміння студентами термінологічної лексики (на основі слів, аббревіатур, слово сполучень, дефініцій) - відповіді на запитання <p>Вдосконалення навичок та вмінь читання, аудіювання, говоріння та письма з метою:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складання стислого висловлювання на основі переглянутого тексту з використанням опор у парах / малих групах - порівняння отриманої інформації <p>Розвиток умінь говоріння з метою передавання інформації для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналізу - підсумовування - надання стислої інф-ції - відповіді на запитання - надання пояснень - ділової гри <p>Розвиток умінь письма для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складання переліку можливих послуг для обраного виду економічної діяльності та форми власності - складання нотаток, таблиць щодо переваг та недоліків форм власності - написання есе на основі переглянутої інформації - складання бізнес плану 	4

Наведена модель дозволяє перейти до розробки системи вправ для безпосереднього використання у навчальному процесі. Розглянемо групу вправ, які реалізують вирішення завдань третього тематичного блоку **"Виробництво продукції та надання послуг"**, метою якого є засвоєння нормативної лексики у міжнародній системі класифікації та кодування (МСКК) виробництва продукції та надання послуг. Мета цього блоку досягається через реалізацію завдань (етапів), першим з яких є *ознайомлення* (див. завдання 3.1 таблиці) з існуючими формами власності та переліком дій, необхідних для того, щоб почати бізнес шляхом подальшого розвитку рецептивних навичок (читання, аудіювання) з метою одержання певної інформації для пошуку визначень термінів за допомогою глосаріїв; виконання завдань для перевірки розуміння студентами термінологічної лексики (на основі слів, аббревіатур, словосполучень, дефініцій); відповідей на запитання. Для реалізації визначених дій наведемо приклади вправ.

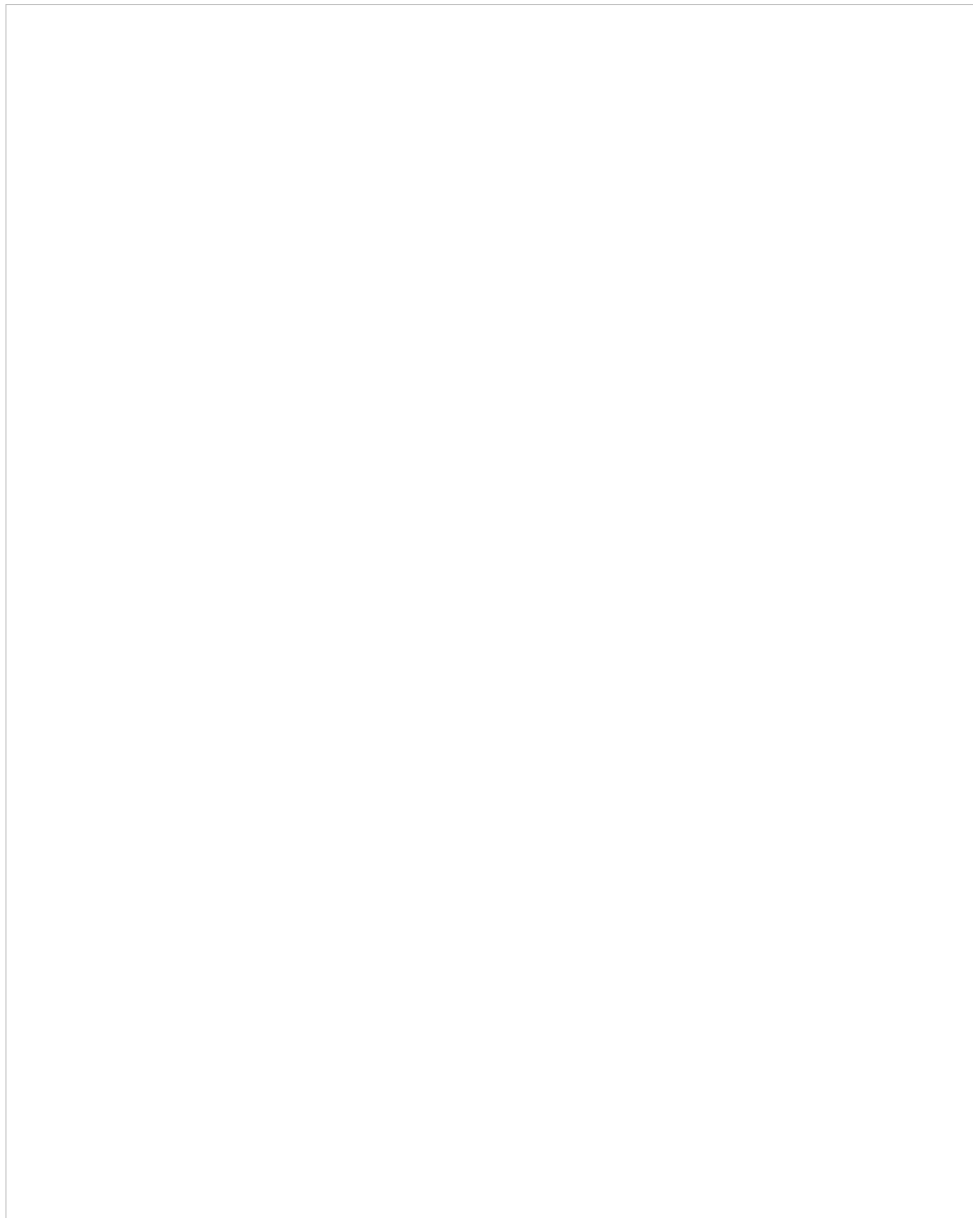

Рисунок 1. Графічна модель організації навчального процесу

Приклад 1

Етап: розвиток умінь читання з метою ознайомлення студентів з термінологічною лексикою

Характеристика вправи: комунікативна, умотивована, рецептивно-репродуктивна вправа з повним управлінням та вербальними опорами.

Мета: ознайомити студентів з термінологічною лексикою на основі дефініцій

Task: To start your business you need to choose the form of proprietorship.

Step 1. Study two columns of the chart with proprietorship forms and their explanations.

Step 2. Discuss in pairs the information you've got and then report your results to the class on proprietorship forms. Be ready to explain the differences between them.

Приклад 2

Етап: розвиток вмінь аудіювання з метою одержання певної інформації

Характеристика вправи: комунікативна, вмотивована, рецептивно-репродуктивна вправа з повним управлінням, без вербальних опор.

Мета: навчити студентів виділяти змістовну інформацію в процесі прослуховування.

Task: Listen to the conversations and define the forms of businesses being discussed. Give reasons in support of your conclusion.

<i>Proprietorship Forms</i>	<i>Explanation</i>
1. sole proprietorship (single proprietorship)	a business is owned and operated by one individual who has full control/authority of its own and owns all the assets
2. partnership	is an agreement of two or more persons to contribute their resources in a business for making profit
3. general partnership	the partners have unlimited liability for the debts and obligations of the partnership pretty much like a sole proprietorship
4. limited partnership	one or more partners have unlimited liability and the limited partners have liability only up to the amount of their capital contributions

5. corporation (limited company)	is a juridical entity established by at least 5 persons (up to a maximum of 15), the liability of the shareholders of a corporation is limited to the amount of their capital contribution
6. private corporation	a business that can be formed by one or more persons; it cannot sell shares or securities to the general public
7. public corporation	a business that offers its securities to the public
8. cooperative	is a legally incorporated business owned and controlled by its members

Другим етапом (див. завдання 3.2 таблиці) передбачені завдання з активізації вже сформованих навичок мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письма) через *засвоєння* базової термінології джерел МСКК щодо певної форми власності через *інтерацію* з метою складання стислого висловлювання на основі переглянутого тексту з використанням опор у парах/малих групах; порівняння отриманої інформації. Наведемо приклади вправ.

Приклад 1

Етап: *розвиток умінь читання з метою одержання певної інформації*

Характеристика вправи: репродуктивна, умовно-комунікативна вправа з частковим управлінням та вербальними опорами.

Мета: *навчити студентів стисло передавати зміст прочитаного.*

Task: In small groups of 2-3 students look through the text giving information on certain form of business; discuss the information you've got in groups and make up brief summary for other groups. Be ready to explain new words/abbreviations and answer the questions. (наводяться декілька текстів обсягом 700 знаків для кожної міні-групи).

Приклад 2

Етап: *розвиток вмінь письма*

Характеристика вправи: репродуктивна комунікативна вправа з частковим управлінням та частковими вербальними опорами.

Мета: *навчити студентів підсумовувати інформацію шляхом письмового складання таблиці щодо форм власності.*

Task: Using the information learnt on the proprietorship forms make up in written form the list of advantages and disadvantages of the form under discussion.

Form of Business Ownership	Advantages	Disadvantages

Наступний етап (див. завдання 3.3 таблиці) передбачає вдосконалення продуктивних умінь. Метою цього етапу передбачається перевірка засвоєння студентами інформації щодо визначення форм власності та дій, необхідних для того, щоб почати свій бізнес, через усно-мовленнєве та письмово-мовленнєве спілкування в межах інформаційно-тематичного блоку. Наведемо приклад.

Етап: *вдосконалення вмінь говоріння з метою одержання певної інформації.*

Характеристика вправи: продуктивна, комунікативна вправа без управлінням та вербальних опор.

Мета: *контроль засвоєння студентами інформації тематичного блоку у вирішенні прагматичних задач через говоріння.*

Task: Role-play (in pairs): Student B is an experienced businessman eager to consult his acquaintance on business matters. Student A is going to start his/her own business and doubts about what form of proprietorship to choose.

Student A	Student B
<i>Tell your acquaintance what business you are going to start; what produce/service you are going to manufacture/give. Ask your friend for advice as for better starting for your business; which action sequence and what proprietorship form to choose taking into account the situation you've described.</i>	<i>Take interest to your friend's problem; ask him/her to tell in detail what economic activity he/she is going to start. Give him information on the proprietorship forms, common practice in action sequence for starting business. Recommend him/her the variant you consider to be the most appropriate in the situation.</i>

Висновки: 1. Наведена модель організації процесу навчання ділової АМ містить перелік завдань, виконання яких забезпечується відповідними процедурами (діями) та послідовністю їх реалізації та є підставою для формування системи вправ. 2. Механізм процесу набуття знань, формування/розвитку навичок та вдосконалення вмінь реалізується через групи вправ, опрацювання яких по кожному інформаційно-тематичному блоку здійснюється за трьома етапами: 1) рецептивним, 2) рецептивно-репродуктивним, 3) продуктивним. 3. Запропонована модель розроблена в загальному вигляді і слугує підґрунтям для створення системи вправ, яка може бути розробленою для кожної окремої методики з конкретними завданнями навчання. При цьому забезпечується поступове входження студентів у мову ділового спілкування, яка регламентована нормативною лексикою. У процесі такого опрацювання досягається формування навичок та вдосконалення вмінь автономно-творчої навчальної діяльності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Запороженченко А.П.* Обучение устной монологической речи на первом курсе факультета английского языка: Дисс. ... канд. пед. н. : 13.00.02 / А.П. Запороженченко. – К., 1971. – 212 с.
2. Karayeva T. (2005). Business English Teaching Via Normative Documents Adopted in Business Practice .- Business Issues (IATEFL SIG Newsletter). No.1: 12-14.
3. *Карасва Т.В.* Методика управління процесом створення професійно-орієнтованих навчальних проектів// Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 48 . Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. - № 48 . – С. 117-124.
4. *Karayeva T.* University Students Pre-Project Informational Training.// Міжн. форум " Мовна освіта: шлях до

Євроінтеграції" : Тези доповідей/ За ред. С.Ю. Ніколаєвої, К.І. Онищенко. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 29.

5. *Караєва Т.В.* Проектування як засіб навчання ділової англійської мови у немовних закладах освіти// Праці II Міжнар. наук. конф. "Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: для чого та як?", Ялта, травень 2006. – Дн-ськ.: Вид-во ДУЕП, 2006. – С.102-103.

6. *Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П.* Методика обучения английскому языку для делового общения: учебное пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.

7. *Dudley-Evans T., St. John M.J.* Developments in ESP: A multi-disciplinary approach. – Cambridge: Cambridge University Press. – 1998. – 301 p.

8. *Ellis M. and Johnson Ch.* Teaching Business English. – Oxford: Oxford University Press. – 1996. – 237 p.

Подано до редакції 03.08.09.

РЕЗЮМЕ

Обґрунтовується структура моделі організації процесу навчання ділової англійської мови, яка містить перелік завдань і послідовність їх реалізації та наводяться приклади формування системи вправ на її підставі.

Ключові слова: модель навчання, інформаційно-тематичний блок, система навчання, творчий потенціал.

T.V. Karayeva

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ДЕЛОВОМУ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

РЕЗЮМЕ

Обосновывается структура модели организации процесса обучения деловому английскому языку, которая содержит перечень заданий и последовательность их выполнения; приводятся примеры формирования системы упражнений на ее основе.

Ключевые слова: модель обучения, информационно-тематический блок, система обучения, творческий потенциал.

T.V. Karayeva

DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF TASKS FOR TEACHING BUSINESS ENGLISH TO STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES

SUMMARY

The author substantiates the structure of the model of organizing the process of teaching Business English, comprising a list of tasks and sequence for their doing; demonstrates examples of developing the system of tasks on its basis.

Keywords: educational model, informational thematic block, educational system, creative potential.
